Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014, p. 239-246, ANKARA-TURKEY

İLETİŞİM GEREKLİLİĞİ AÇISINDAN TİYATRO*

*Gıyasettin AYTAŞ***

ÖZET

Güzel sanatların bütün unsurlarını barındıran bu unsurları hem gösterme hem de anlatma aracı olarak kullanan tiyatro, günümüzde bir sanat etkinliğinden çok kişisel gelişimin vazgeçilmez aracı olarak kabul edilmektedir. Bu özelliklerinden hareketle tiyatronun çoklu iletişim alanlarını bir arada kullandığı söylenebilir. Günümüzde tiyatronun dil becerilerini geliştirmedeki rolü ve gerekliliği anlaşılarak konu ile ilgili birçok alanda olduğu gibi eğitim ve öğretim programlarında da önemli değişikliklere gidilmektedir. Birbirleriyle sürekli iletişim içerisinde olan ve bu iletişim ihtiyacını değişik şekillerde yerine getiren insan, hangi boyut ve şekilde olursa olsun, iletişimin her aşamasında teatral bir durum sergiler. Bu durum ister bilinçle, ister istem dışı olsun her zaman ve şartta geçerli olduğu görülür. Tiyatronun sistemli bir şekilde hayatımıza germeye başlamasıyla birlikte, bazı iletişim hataları giderilmeye ve iletişim gerekliliği ve önemi daha çok anlaşılmaya başlar. Kendi içinde doğal ve resmi iletişim olmak üzere iki farklı biçimde gelişen iletişim, tiyatro ile birlikte daha iyi anlaşılır. Tiyatro, bu iki iletişim etkili ve verimli bir şekilde anlaşılmasına ve fark edilmesine katkı sunarak iletişimde yeni bir alan oluşturur. Tiyatro metinlerinin yazılma aşamasından başlamak üzere, bu metinlerin sahnelenme aşamasına kadar geçen süreçte, dil ve iletişim farklılaşmalarının gereklilikleri dikkate alındığında, tiyatronun hayatın içinde ve hayatla iç içe olduğu görülür. Tiyatronun dili hem gündelik olanı, hem de edebi olanı bir arada kullanır, insanın farklı alan ve durumlarda ihtiyaç duyduğu dil becerilerini gerçekleştirmesine zemin hazırlar. Davranışların anlamlı bir şekilde söze dökülmesinde, sözün davranışlarla anlamlı ve tutarlı hale gelmesinde de tiyatronun etkisi ve önemi tartışılmaz.

Anahtar Kelimeler: Tiyatro, dil becerileri, sanat, güzel sanat, iletişim

---

* **Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.**
** Doç. Dr. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, El-mek: giyaytas@gazi.edu.tr

THEATRE IN TERMS OF COMMUNICATION NECESSITY

ABSTRACT

Theatre which contains the whole components of the fine arts and which is used for both indicating and explaining these components is accepted as a tool for personal development rather than an art activity at the present time. On the basis of these features, it can be said that theatre uses multiple communication areas together. Today, because it has been understood that theatre has an important and essential role in developing language skills, significant changes are being made in education and instruction programs as in many related field. Human being who is in communication with one another and who is meeting his/her communication needs in various ways performs a theatrical performance in every step of communication, no matter its dimension and type. This situation is valid in every time and condition as voluntarily or involuntarily. As soon as theatre walks into one's life in a sort of way, some communication mistakes starts to disappear and the importance and necessity of communication is understood more. The communication that develops in two different ways as natural and formal is understood better thanks to theatre. Theatre creates a new area in communication by contributing to the understanding of these two communication types in an effective way. When the necessities for the differentiations of language and communication are considered starting from the writing process of theatre scripts to the period of acting of these scripts, it is understood that theatre is a part of the life. Theatre uses both ordinary language and literary language, and provides a basis for developing language skills that people need in different areas and situations. Undoubtedly, theatre has an important place and effect in expressing behaviors in words meaningfully and in getting words meaningful and consistent with behaviors.

Key Words: Theatre, language skills, art, fine art, communication

GİRİŞ

Tiyatro, içsel olanın dışavurumunda en etkili iletişim yolu olarak değerlendirmekte ve dilin özgünlükten özelliğe; özellikten toplumsal olana ulaşmasında önemli bir araç olarak ele alınmaktadır.

Yapısalcı yaklaşımı benimseyenler, insanı bir bütün halinde değerlendirirken, edimsel yaklaşımı savunanlar, insanı bütün yaşamıyla ele alırlar. Böylece dilin edinim sürecinde geçirdiği aşamalar da önem kazanır. Bu aşamalarda farklı etmenlerin rol aldığı ve çeşitli uyarıcılarla oluştuğu bilinmektedir. İçsel yaşantıların dışavurumunda, doğal özelliklerin sergilenmesinde, ilgi, istek ve beklentilerin sunulmasında bu etmen ve uyarıcıların önemli olduğu genel kabul görür hale gelmiştir.

Özellikle dilin algısal öğrenmede yansıtmacı bir rolünün olduğu, yansıtmadan etkilenmenin nasıl oluşacağı her zaman merak edilmiş; bunun anlama ve anlatmadaki önemi sürekli olarak tartışılmıştır. Dil, temsil aracı olarak karşımıza çıktığı durumlarda kimi zaman bireyin içinde bulunduğu sosyal konumu, ifade gücünü, değer yargılarını, anlayış dünyasını; velhasıl insana ait bütün nitelikleri belirler. Özel belirleyicilere ihtiyaç duymadan dil, bireyin taklit ederek yahut önceden oluşturulan bir özelliği kendine

maletmesine de imkân tanır. Bu noktada, tarihin en eski dönemlerinden başlamak üzere dile ait her türlü değerlendirme ve ifade biçimlerinin bir somutlaştırması olan tiyatro, insan ilişkilerini, insanla dil ilişkilerini ve gerçekle dil ilişkilerini sergilemesi açısından da oldukça önemlidir.

Tiyatronun kavramsal karşılığı bir kenara bırakılırsa, işlevsel açıdan yönü ve etkileri bir insanın yaratıcı zekâsının ve sunma becerisinin önemli araçlarından biridir. Ortaya getirilirken gerçeğin ne olduğunu sorgular ve bu sorgulamada dilin etkin işlendiği bir alan haline gelir.

Edebî türler, güzel sanatlar, insan eliyle ortaya çıkan ve insana hitap eden ürünlerdir. Bu ürünlerle meşgul olmak bizleri yeni çözümleme ve değerlendirmelere yöneltir ya da o eserlerde var olan olay ya da varlık/kahramanların kendi arasındaki bağın dokusunu görmemize katkı sağlar. Hatta kimi karşılaştırmalar da yalnızca bu yolla yapılabilir. Bu açıdan bakıldığında tiyatro, oldukça farklı bir görev üstlenir. Bir taraftan bizleri yaşanılan gerçekten koparır, diğer yandan yeni bir gerçeğin içinde yaşatır ve sahnedeki gerçekle bizleri yüzleştirir. Yüzleşme bittikten sonra bizler, kendimizi yeniden sorgulayabiliriz, mevcut durumla olması gerekenleri karşılaştırabiliriz. Öyle ki buradan hareketle, hayatı yeniden kurgulayabilir ve kurabiliriz.

Hayat, iki temel olguyu bizlere sunar: müdahale edilemeyen, denetlenemeyen, irade dışında akan bir hayat ile fark edilen, algılanan olduğu varsayılan hayat. İşte tiyatro, bu varsayımı ve bu varsayımın içindeki ilişkileri ele alarak bütün bunları bize yeniden sunar. Böylece, hakikatte kurmaca olan her şeyin kurmaca olarak telakki edilmesinin yolu açılır. Çünkü tiyatro gibi biz de biliriz ki bir oyun belli bir zaman diliminden sonra bitecektir. Onu hiç kimse sonsuza kadar devam ettiremez. Bu nedenle tiyatro maşerî ruhun yaratıcısıdır.

Tiyatro sanatının en önemli özelliği, bütün güzel sanatları içinde barındırması ve onlardan sonuna kadar yararlanmasıdır. Bir ressamın, müzisyenin, heykeltıraşın ortaya koyduğu sanat eseri, tiyatro sahnesinde özgünleşir ve özgürleşir ve tiyatro sanatının izin verdiği oranda izleyiciye sunulur. Bu sunum esnasında, tamamen kendi sınırlılıkları esas alınır.

İnsanı dört farklı cepheden kuşatan tiyatro, hem insanın kendi gerçeğinin gerçeğimsi dünyasını, hem de yaşadığı hayatını yeniden gözden geçirmesine yardım eder. Bu yönüyle insan farklı hayatlar hakkında belli bir kanaate sahip olmaktadır.

İnci Enginün, tiyatro ve dil arasındaki bağı ortaya koyarken, tiyatro sahnesinde ifade edilen kelimelerin seyirci tarafından anlaşılması gerektiğine dikkat çeker (Enginün, 1993: 11-14). Turan Oflazoğlu ise, tiyatronun sadece söze önem vermediğini, sahnede var olan her bir unsurun sözün manyetik alanına girerek dile dönüştüğüne dikkat çeker. Bu yönüyle tiyatro, yaşamın bütününün dile dönüşmesidir. En geniş anlamıyla tiyatro dildir ve dilin en etkili aracıdır (Oflazoğlu, 1985: 407-413). Tiyatronun dili, nesirden çok şiire yakındır. Bu yüzden, uzun yıllar şiirle birlikte anılmıştır.

Tiyatroda söz, hayatın içinden ve hayata ait olup hayattan aldıklarını, kendi biçimlemesi ile tekrar hayata aktarır. Sadece bilineni ve açıkça ifade edileni değil, hayal edileni ve hissedilip dile getirilmeyeni de tiyatro dile getirir. Bu açıdan bakıldığında tiyatro, hayatın dıştan bakılanından çok, iç dünyasını ve görünmeyenini de ele alması bakımından önemli ve dikkat çekici bir iletişim alanıdır.

İletişim arayışlarının arttığı bir dönemde, karşılıklı konuşmanın gereklilikleri ve konuşma ihtiyacı büyük önem kazanmaktadır. Her türlü teknolojik gelişmeye karşın, bir iletişimsizlik bunalımı yaşayan insanoğlu, tıpkı ilkçağlarda olduğu gibi söz yerine işaret kullanır oldu. Böyle bir dönemde, karşılıklı konuşmanın önemi ve gerekliliği gün geçtikçe daha önem kazanmakta, bunun çaresi olarak da tiyatroya ihtiyaç duyulmaktadır.

İletişim yoksunu ve iletişimden habersiz insanlar, bu sorunlarına çare aramakta, özellikle ilköğretim çağındaki çocukların teknolojinin esiri olarak iletişimden koptuğu görülmektedir. Âdeta makineleşen, birbiriyle kopuk bir sosyal ortam içerisinde yaşayan çocuklar, dili etkin ve verimli kullanamadıkları için hem sosyalleşememekte, hem de iletişim yoksunu bireyler haline gelmektedirler. Böylece dil unutulmaya, dille birlikte insanın insanlık yönünün kaybolmaya başladığı görülmektedir. İşte tam bu noktada tiyatronun iletişimdeki rolü ve etkisini ortaya koymak yararlı olacaktır.

İletişimde Duruma Uygun Dil

İletişim, genel olarak bir kaynaktan çıkan verinin alıcıya ulaşması şeklinde tanımlanmaktadır. Bir başka söyleyişle, iki kişi arasındaki sözlü ve yazılı alışveriştir. Kişinin kendi kendine kurduğu iletişim iç, bir başkasıyla kurduğu iletişim ise dış iletişimdir. He iki iletişim ihtiyacı doğal bir süreç içerisinde gerçekleşirken, bu gerçekleşme esnasında ortaya çıkan engellerin çözümlenmesi gerekmektedir. Özellikle içten gelen engeller, dış iletişimi olumsuz yönde etkilemekte, bireylerin iç dünyalarına dönerek kendilerini dışa kapatmalarına neden olmaktadır. Tiyatro, iç ve dış iletişim kanalını bir arada kullanması bakımından, en etkili uygulama alanıdır.

Kimileri, tiyatro denilince rol yapma olarak algılamakta ve âdeta bu iki kavram birbiriyle aynıymış gibi varsaymaktadırlar. Hâlbuki rol yapmak, doğal olarak oluşan, insanın içinde bulunduğu sosyal ve psikolojik durumlara bağlı olarak ortaya çıkan davranışlarının tamamıdır. Tiyatro, bunları biçimlendirerek ve tanımlayarak sahnede sergilenen bir faaliyettir.

Rol yapma, daha çocukluk dönemlerinden başlayarak gelişen, her yaş dönemine uygun olarak farklılaşan bir gerekliliktir. Çocuklar, oyunlarında herhangi bir dış yönlendirme ve etki olmaksızın çeşitli roller üstlenmekte, bu roller çerçevesinde dram ve komediler oynamaktadırlar. Oyunlarını bir tiyatro sanatı zenginliği içerisinde sergileyen çocuklar, hem oynama ihtiyaçlarını karşılamış, hem de dil gelişimlerini gerçekleştirmiş olurlar.

İnsanoğlu, kendini sıkı bir denetime tutmadığı takdirde dışarıya yansıttığı her tutum ve davranışında rol yapmaktan uzak duramaz. Karşılıklı iletişim sürecinde taraflar, karşısındakinin ne anlattığından çok nasıl anlattığına dikkat ederler. Bu dikkatler, hem söylenmeye sözler hakkında ipucu edinmeye, hem de kişilik tanımlamalarına veri oluşturur. O hâlde rol, öncelikle kendiliğinden oluşan bir yansımadır. Bir başka deyişle doğal reflekstir. Tiyatro sanatı içinde rol ise, günlük hayatta var olanın farklı ve özel bir çalışma ile yansıtılmasıdır.

Tiyatro Metinleri

Bir yazar tarafından sahnelenmek üzere yazılan metin, öncelikle bir dil ürünü olmanın yanında, yazarın hayattan aldıklarını kurguladığı edebi metindir. Diğer edebî türlerde olduğu gibi dil aracılığı ile kurguladığı bir olay veya durumu aktarma çabası içerisindedir. Bütün sahne faaliyetlerinin merkezini oluşturan tiyatro metni, kendine özgü özel bir yapıyla karşımıza çıkar. Tiyatro metinlerinde bütün dil aşamalarını birlikte ve bir arada bulmak mümkündür. Karşılıklı konuşmalarla bir olayı hikâye eden tiyatro metinleri, doğrudan hitap etmeyi esas alan ve lirizm yönü ön planda olan bir yapı arz eder.

Tiyatro metinlerinde, karşılıklı konuşma, iç konuşma (monolog), hikâye ve hitabet bir arada bulunur. Bu dört unsurun sınırlarını birbirinden ayırt etmek her zaman mümkün değildir. Birini diğerinin içinde bulmak mümkündür. Tiyatro metinleri bir olay ya da durumu nakleder. Bu yüzden eserin en önemli unsurlarından biri, onun hikâyesidir. Diğer unsuru ise karşılıklı konuşma yani diyaloglardır. Özellikle tiyatro eserlerinin bu özelliği, onu diğer edebî türlerden ayıran en temel unsurlar arasında sayılmaktadır. Metin yazarı için karşılıklı konuşmaların ustaca yerleştirilmesi önemlidir. Çünkü burada anlatma, içini dökme, ikna etme gibi unsurları ustalıkla

yansıtması gerekmektedir. Dolayısıyla yazar, metni oluştururken diyalogların içerisine bunları ustaca okuyucu ve izleyiciye verir.

Karşılıklı konuşmalarda bir durum veya olgu gözler önüne serilirken, monologlarda, yaşanmışlıklar veya dile getirilmemiş durum ve duyguları öğreniriz. Tiyatro eseri hikâyeyi parçalar halinde bütüne dönüştürür. Hitabetler genellikle yüksek düşüncelerin ifadesinde kahramanın dolaylı konuşmaları şeklinde yansır.

Tiyatro eserlerinin öncelikle yazılı bir metin olduğu ve bu metinler esas alınarak sahne faaliyetlerinin gerçekleştirildiği (sözlü tiyatrolar da aslında yazılmamış metinlerdir) dikkate alınacak olursa bir tiyatro metninde bulunması gereken temel unsurların neler olması gerektiği ortaya konulmalıdır.

Tiyatro, bir yazar tarafından oluşturulan bir metin olarak önce yönetmenin elinde yorumlanır ve değerlendirilir. Böylece yazarın mesajı, yönetmen tarafından algılanma biçimine göre bir anlam kazanır. Bu da yönetmenin bir metni yorumlaması ve sahneye aktarması ile gerçekleşir. İş sadece yönetmenle bitmez, her bir oyuncu da esere kendi yorumunu katarak oyunu zenginleştirir. Bu süreç, iletişimin etkililiği açısından da uyulması gereken bir süreç olmasından ötürü, tiyatro ve iletişim arasındaki bağlantıyı ortaya koyması bakımından dikkat çekicidir.

Metni Anlama ve Yorumlama

Bir tiyatro yazarı, eserini kaleme alma esnasında, eserine kendi yorumlarını katarken hayatın gerçeğinden uzaklaşarak yeni ve özgün bir hayat sahnesi oluşturmaya çalışır. Bu tavır, sanat kaygısı olarak ifade edilmekle birlikte, sanatçının eserinde kullandığı her bir unsura kendince bir anlam katma arzusundan kaynaklanır. Çocukların kendi aralarında oynadıkları oyunlarda, canlandırdıkları kişi ve kimlikleri kendi gerçekliğinden farklı olarak yorumlamalarında da aynı durum söz konusudur.

Tiyatro, hayatı esas almakla birlikte, var olanı olduğu gibi yansıtmaz. Sözgelimi sahnede oyuncular, bir evde veya sokakta yürüdükleri gibi yürünmezler. Oyuncu, tiyatro sahnesinde canlandırdığı rolü, bir heykeltıraşın yaptığı gibi yeniden biçimlendirip onun bazı yönlerini ön plana çıkararak sergiler. Bu yönüyle de heykeltıraştan yararlanmış olur. Şurası muhakkak ki yapılan bir heykel, hiçbir zaman aslının birebir aynısı değildir ve olması da zaten beklenmez. Sadece, yansıma, benzetme veya taklitten ibarettir. Tiyatro sahnesinde de rol, benzetme ve yansıtmadır.

Hayat, çeşitli tablolardan oluşmaktadır. Bu tabloların her biri bir resim sanatçısının tablosuna yansırken nasıl farklı bir anlam ve değer kazanırsa, aynı tablo bir tiyatro sahnesinde benzer şekilde yeni bir değer kazanır. Resimle tiyatro sahnesi arasındaki tek fark, birinde görüntü hareketsiz, diğerinde canlı tablolar şeklindedir. Ressam, eserinde bakış açısına büyük önem verir ve tablosunu bu açıya uygun olarak oluşturur. Renklerin kullanımı, ifadelerin oluşturulmasında bakış açısı büyük bir öneme sahiptir. Tiyatro oyunlarında da sahnenin düzeni bir ressam titizliği kadar olmasa bile, perspektife önem verilerek oluşturulur. Sahnenin fonu, ışıkların durumu oyuncuların kostümleri ve onların renkleri, yüz ifadelerini sağlayacak makyaj malzemelerinin seçiminde resim sanatından yararlanılır.

Hayatın her aşaması bir resim tablosu gibidir. Ancak birçok kimse gördüklerini aynı şekilde anlamlandırmamakta, Sanatçı, bu görüneni hayatın gerçekliğinden hareketle yeni hayatlar kompozisyonu oluşturabilme yeterliliğine sahip olmasıdır.

Hayatta her bir davranış, coğrafyalara, ülkelere hatta aynı ülke içinde yer alan şehirlere göre farklı anlam taşıdığı bilinmektedir. Karadeniz'de yaşayan birisi için hareketler ritmik ve canlı iken, Ege ve İç Anadolu bölgesinde daha durağan ve ağır bir yapıya sahiptir. İşte bu farklılıklar sahnede yansıtılırken yeterince belirtilmezse, dil ve anlatımda başarısızlık söz konusu olur.

Metin Dili, Sahne Dili

Tiyatro metinlerinde kullanılan dil, hem edebilik, hem de günlük hayatı bir arada barındırması bakımından çok yönlü bir yapıdadır. Bir tiyatro oyununda, oyuncuların birbirlerine ilettikleri sözün etkisinin yanında, sözleri ifade ederken kullandıkları mimik ve jestlerin de etkisi de önemlidir. Tiyatroda bu iletişim gerekliliklerini bir arada görme ve izleme imkânına sahip olan izleyiciler, tiyatronun dil ve iletişim açısından önemini ve gerekliliğini anlar.

Tiyatro, içsel olanın dışa yansıtılmasında en etkili iletişim yolu olarak değerlendirmekte ve dilin özgünlükten özelliğe; özellikten toplumsal olana ulaşmasında önemli bir araçtır. İnsanoğlunun var olduğu günden bu yana, dolaylı veya doğrudan tiyatro ile iç içe olduğu, kendi kimlik ve kişiliğinin yanında, başkalarını anlama ve anlamlandırmada da tiyatrodan yararlandığı bilinmektedir.

Dil ve dile ait unsurların edinim süreci değişkenlik arz eder. İnsanı bir bütün olarak ele aldığımızda, dilin edinim sürecinde geçirdiği aşamalar önem kazanır. Bu aşamalarda farklı etmenlerin rol oynadığı ve bu etmenlerin çeşitli uyarıcılarla oluştuğu bilinmektedir. İçsel yaşantıların dışavurumunda, doğal özelliklerin sergilenmesinde, ilgi, istek ve beklentilerin sunulmasında bu etmen ve uyarıcıların önemli olduğu kabul edilmektedir.

Özellikle dilin algısal öğrenmede yansıtmacı bir rolünün olduğu dikkate alındığında, yansıtmadan etkilenmenin nasıl gerçekleşeceği her zaman merak edilerek bunun anlama ve anlatmadaki önemi sürekli olarak tartışılmıştır.

Dil, temsil aracı olarak karşımıza çıktığı durumlarda, kimi zaman bireyin içinde bulunduğu sosyal konumu, ifade gücü, değer yargıları, anlayış dünyası, velhasıl insana ait bütün nitelikleri de belirlenmiş olur. Özel belirleyicilere ihtiyaç duymadan dil, bireyin taklit ederek yahut önceden oluşturulan bir özelliği kendine mal etmesine de imkân tanır. Bu noktada, tarihin en eski dönemlerinden başlamak üzere dile ait her türlü değerlendirme ve ifade biçimlerinin bir somutlaştırması olan tiyatro, gerçekle insan ilişkilerini, insanla dil ilişkilerini ve gerçekle dil ilişkilerini sergilemesi açısından da oldukça önemlidir.

Tiyatronun kavramsal karşılığı bir kenara bırakılırsa, işlevsel açıdan yönü ve etkileri bir insanın yaratıcı zekâsının ve sunma becerisinin önemli araçlarından biridir. Tiyatro, bir olay ya da durumu ortaya getirilirken gerçeğin ne olduğunu sorgular ve bu sorgulamada dil etkin olarak kullanılır.

Diğer edebî türler, güzel sanatlar, insan eliyle ortaya çıkan ve insana hitap eden ürünlerdir. Bu ürünlerle meşgul olmak bizleri yeni çözümleme ve değerlendirmelere yöneltir ya da o eserlerde var olan olay ya da varlık/kahramanların kendi arasındaki bağın dokusunu görmemize katkı sağlar. Hatta kimi karşılaştırmalar da yalnızca bu yolla yapılır. Bu açıdan bakıldığında tiyatro, oldukça farklı bir görev üstlenmiştir. Her ne kadar tiyatroda gerçek bir hareket noktası olarak ele alınmakla birlikte, var olan kurgu kendi gerçeğinden kopma yerine, bu gerçeği daha doğru anlamasına neden olmaktadır.

Hayat, bize iki temel olguyu sunar: müdahale edilemeyen, denetlenemeyen, irada dışında akan bir hayat ile fark edilen, algılanan olduğu varsayılan hayat. İşte tiyatro, bu varsayımı ve bu varsayımın içindeki ilişkileri ele alarak bütün bunları bize yeniden sunar. Böylece, hakikatte kurmaca olan her şeyin kurmaca olarak telakki edilmesinin yolu açılır. Tiyatro gibi hayatın da aslında bir oyun olduğu ve belli bir zaman diliminden sonra biteceği anlaşılır. Hayatı kimse sonsuza kadar devam ettiremediği gibi, tiyatro da etkileri ve değişkenlikleri itibariyle sonsuz bir itki oluşturamaz. İşte bu özellikleriyle tiyatro, diğer edebî sanatlardan ayrılır.

Rol yapmak, rolüne uygun davranmak insan doğasında vardır. Bu, çocukluk döneminden başlamak üzere hayatın bütün aşamalarında farklı biçimlerde devam eder. Özellikle çocukluk, rol becerilerinin en etkin olduğu dönemler olarak kendisini gösterir. İnsan davranışları üzerinde yapılan incelemeler, kontrollü ve kontrolsüz olmak üzere iki farklı davranış biçiminin var olduğunu ortaya koymaktadır. Kendiliğinden olan ve çoğu zaman yapanın bile farkında olmadığı bu söz ve eylemler, kontrollü davranışlar için de örnek teşkil ederler. Başta tiyatro olmak üzere dramatik alt yapıyı kullanarak eğitim çalışmalarının tamamında kontrolsüz davranışların etki ve sonuçlarından yararlanılır.

Günümüzde tiyatro kavramı oldukça farklı ilgilendirmelerle ele alınmakta, kimi zaman özünden uzaklaştırılmaya çalışılmaktadır. Çok basit olmayan, kendi içinde birbirinden farklı, bir o kadar da birbiri içine giren unsurları barındıran tiyatro, bu farklılıkları kullanarak kendi içinde barındırır ve bir bütünü oluşturur. Bunun adı da tiyatro sanatı olur.

Bir eserin tiyatro olabilmesi için onun seyirci önünde sergilenmesi gerekmektedir. İletişimin gerçekleşmesi için de ikinci bir kişiye ihtiyaç duyulmaktadır. Karşılıklılık ilkesi bakımından tiyatro iletişimde ve iletişim becerilerinin geliştirilmesinde önemli bir işleve sahip olduğu görülmektedir. Yazı dili, konuşma dili arasındaki ayrımın yanında, günlük dil ve edebi dil arasındaki ayrım da ancak tiyatro aracılı ile öğrenilir. Eğitim ve öğretim hayatında bu ilkeden yeterince yararlanıldığı takdirde, birçok iletişim hatasının giderilmesi mümkün olacaktır.

Sonuç ve Değerlendirme

Jest ve mimikleri en etkili ve anlamlı bir şekilde kullanarak konuşma dilini, his ve hayalleri etkili ve anlamlı bir şekilde izleyiciye aktaran tiyatro, diğer sanat dallarından daha etkili ve verimli bir iletişim alanına sahiptir. Tiyatro, başta iletişim olmak üzere birçok konuda bireyin gelişimine katkı sunar.

Sosyal hayatın değişik alanlarında iletişim problemi yaşayanlar, kendini ifade etme konusunda zorlananlar, izlediği veya okuduğu bir tiyatro eseri sayesinde, bu güçlüklerin aşılmasındaki örnek olaylar ve örneklemelerden yararlanarak sorununu rahatlıkla giderebilirler.

Heykeltıraş, kaba bir taşı yontarak ona bir şekil ve anlam kazandırırken taşıdığı en önemli kaygı, eserinin beğenilmesi ve kalıcı hâle gelmesidir. Zaten onu sanat eseri yapacak da bu sonuca ulaşmaktır. Tiyatro oyununda her bir oyuncu, hayatın içinden aldıkları malzemeleri biçimlendirerek ve ona özel bir anlam katarak sunmalarında da bir heykeltıraş sanatçısının kaygısı kadar olmasa bile benzer bir endişeye sahip olur. İletişim ed tıpkı bir kaba taşa şekil vermek gibidir. İzlediği bir oyundan hareketle, günlük hayatta iletişim kusurları yapan biri, bu değiştirme ve biçimlemenin önemini fark ederek kendi eksiğini giderebilir.

Her birey, yaşadığı hayatın gerekliliğine uygun tutum ve davranışlar sergiler. Bir resmî görevlinin hareket tarzı ile sivil bir vatandaşın hareketleri arasında fark olması bundandır. Biri davranışlarını biçimleme ve yüklendiği sorumluluğun gerektiği gibi hareket etmek zorunda iken diğerinin böyle bir kaygısı yoktur. Tiyatro sanatı her ikisini de sahneye taşırken birini diğerine tercih etmeden biçimlendirmektedir.

Sahne sanatlarında hareket unsuru oldukça önemlidir. Zaten sözlerin anlamlı hâle gelmesinde bu hareketler etkili ve gereklidir. Hareketler bireysel olduğundan farklı anlamlar kazanırlar. Bireysel olandan uyum mecburiyeti yokken toplu olan da diğerleriyle uyumlu ve anlamlı bir birlikteliğe katkı sunacak şekilde olması beklenir. Tiyatro sahnesinde hayattan alınan unsurlar belli bir sınırlılık içerisinde sunulurken hareketlerin uyumuna ve sahnede kullanılmasındaki estetiğe önem verilerek yapılır. Hayatta her bir davranışın coğrafyalara, ülkelere,

hatta aynı ülke içinde yer alan şehirlere göre farklı anlam taşıdığı gibi, konuşmalar da buna paralel olarak biçimlenir.

Sahne sanatlarının olmazsa olmazlarından bir diğeri de hiç şüphesiz ses bir başka deyişle müziktir. Bir sözün ifadesi esnasında sesin tonu, rengi ve telaffuzu onun etkisini azaltır veya eksiltir. Bu yüzden sözler seslerle bezenerek dile getirilirse etkisi daha da artmış olur. Bir müzik eserini icra eden sanatçının kendisini dinlemeye gelenlerin işitebileceği bir ses tonuna sahip olması beklenir. Diğer yandan seslendirdiği eserin müzikal değeri ve sanatsal özelliği de önem kazanmaktadır.

Her kelimenin kendine özgü bir müzikal ve ses değeri vardır. Bu değeri kullanmayan birinin etki değeri düşer, anlamlandırmada yetersizlik söz konusu olur. Bu yüzden tiyatro metinlerinin sahnelenmesi sırasında sözlerin müzikal değerlerine özel bir önem verilerek vurgu, tonlama ve özellikle telaffuz kusurlarının olmamasına özen gösterilmektedir.

KAYNAKÇA

AND, Metin (1978). "İlköğretimde Tiyatro", Tiyatro Araştırmaları Dergisi, S. 7, Ankara.

ARAPD, Burhan (1968). "Türk Halkı İçin Tiyatroda Dil", Türk Dili, C. XVIII, S. 203, s. 520-541, Ankara.

AYRAL, Necdet Mahfi (1945). "Çocuk Tiyatrosu", Türk Tiyatrosu, S. 184, 1 Kasım.

AYTAŞ, Gıyasettin (2001). "Çocuk ve Tiyatro", Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Fakültesi Eğitim Dergisi, C. 9, S. 1, Mart.

BALTACIOĞLU, İsmayıl Hakkı (1951). "Tiyatro Dili Üzerine Düşünceler", Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, C: I, S: 2, s. 31-32, Kasım.

EGEMEN, Ferih (1943). "Çocuk Tiyatrosu 9 Yaşında", Türk Tiyatrosu, S. 159, 15 Ekim.

ENGİNÜN, İnci (1993). "Tiyatroda Dil", Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi,C. I, S: 493, s. 11-14, Ocak.

NUTKU, Özdemir (1989). Sahne Bilgisi, 3. bs. Kabalcı Yayınları, İstanbul.

OFLAZOĞLU, Turan (1985). "Dil ve Tiyatro", Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, C: L, S: 408, s. 407-413, Aralık.

ÖZERTEM, Tekin (1992). Türkiye'de Çocuk Tiyatrosu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Eskişehir.

STROWSKY, Fortunat (1990). Tiyatro ve Bizler, Çev: Sabri Esat Siyavuşgil, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.